

Kansanrunoilijamme ongelmana

VIHTORI LAURILA *Suomen rahvaan runoniekat sääty-yhteiskunnan aikana*. I osa. Yleiset näkökohdat. 221 s. SKS, Helsinki 1956.

Arvokkaan tutkimuksen alkunide on valmistunut, lohjennut lopultakin irti suhdallisenä väitöskirja-lohkareena! Kotimaisen kirjallisuuden tutkijat tietänevät, että tri Vihtori Laurila on saanut teokseensa *Suomen rahvaan runoniekat* herätteen prof. V. Tarkiaiselta. Edesmennyt suuri uranuurtaja suosi tällaisia perustavia tutkimussuunnitelmia. Tietämäni mukaan tri Laurila on kuitenkin omin neuvoin joutunut ratkaisemaan tehtävänsä vaikeat menetelmäongelmat, ja juurtajaksaisen aineistonkeruun jälkeen hän on nyt jo kypsään ikään ehtineenä tutkijana saattamassa työtään päätökseen.

Kuten sanottu, käsillä on alkunide. Erinomaisen ututteraa etsintä- ja perehtymistyötä vaatinut lähdeaineisto voi kokonaisuudessaan tulla käyttöön teoksen jälkimmäisessä, deskriptiivisessä osassa, joka arvattavasti paisuu laajaksi: siinä on määrä esittää Suomen rahvaan runoniekat henkilöinä elämänsä ja tuotantonsa valossa. Vielä ei siis voi arvioida, onko tekijä siinä suhteessa ottanut kaiken tärkeän varteen ja tuleeko hän kuvanneeksi eri runoniekka-yksilöitä oikeissa suhteissaan. Tähän alkuniteeseen liitetty painettujen ja painamattomien lähteiden luettelo antaa käsityksen aineiston runsaudesta, mutta itse tieteellinen tavoite on muuta kuin kuvailevaa laatua. Tri Laurila on syventänyt väitöskirjaksi teoksensa johdatuksen, joka käsittelee rahvaanrunouden ilmiötä meillä useammalta periaatteelliselta ja kehityshistorialliselta näkökannalta. Tämä on ollut paikallaan senkin vuoksi, että ilmiö sulkee piiriinsä muutakin kuin tiettyjen tekijäin

aikaansaannoksia. Se osoittautuu sosiaaliseksi ja kulttuurihistorialliseksi ongelmarykelmäksi. Kiinteästi pohitiva tutkija on lähtenyt selvittämään sitä olennaiseen menevissä pitkittäisleikkauksissa.

Tutkimus käsittää kahdeksan lukuja. Esittely on otollisinta aloittaa neljästä viimeisestä, jotka ovat muita tuntuvasti laajempia. Niistä käy selvimmän ilmi, mitä huomaamatta jääneitä tutkimuskohteita tri Laurila on löytänyt ja mitä uutta aineistoa hän tuo ilmoille. Erikoista huomiota ansaitsevat 5. luku »Suomalainen rekilaulu» ja 8. luku »Arkkirunous ja oppiasaaneet sekä rahvaankirjallisuus».

Edellisen lähtökohtana on se etevä oivallus, että tunnettu monenkirjava ja usein vähäksytty kotoinen kansanlaulun laatu on perimmältään 'yksisäkeistöistä' (enstrofing), jonka otaksutaan syntyneen Saksassa kansainvaelluksen jälkeisillä vuosisadoilla ja jota esiintyy sydänkeskijalla Skandinaviassa. Tekijä luo vielä huimavampaa taustaa itään käsin, lähinnä täydennykseksi ja vahvennukseksi. Hän huomauttaa vanhan norjalaisen stevin ja suomalaisen säkeistön yhtäläisyydestä, kehrittelemättä ajatusta tarkemmin. Suomalaisessa varhaisasussaan säkeistö on ilmeisesti saanut vanhasta runolaulusta enemmän sanapoljennollista tukea kuin tekijä on myöntänyt. Millä tavoin 'rekilaulu' on Suomessa liittynyt tanssiin, siitä tekijä ei ole löytänyt todisteita, ja sävelmien vaikutusta koskevissa päätelmissä lienee kyseenalaista. Uudenaikaisen kansanballadin kehittyminen

tästä laulunlaadusta vihdoin on runouden teoriankin kannalta mielenkiintoista.

Koko tämä luku osoittaa ainakin syvällistä ongelmien näkemisen kykyä. Pääratkaisu on nähtävästi löydettävissä maamme suomalaisen ja ruotsalaisen asatuksen kosketuksista. Nimitys 'rekilaulu' taas lienee laajemmasta, epämääräisestä sisämaaisesta käytöstä (vrt. ss. 66—67), ehkä väärinkäsityksen johdosta, siirtynyt ja kiinnittynyt tuohon suurelta sukupehälään kansainväliseen tanssilauluun.

Rahvaankirjallisuutemme historiaa ajatellen erittäin asiapitoinen, uutta sisältävä ja varmatuloksisempikin on sitten arkkirunoja käsittelevä luku. Lähtien kirjapainojen yleistymisestä tekijä tarjoaa havainnollisia kuvauksia arkkilehtisten levityksestä. Hän siirtyy valaisemaan erästä kirjallisuushistoriallisesta mielessä hämärää ja värikästä aluetta, nimittäin sellaista 'alikasvillisuutta' kuin suomennoksina rehottanutta hempeämielistä balladirunoutta, jonka alkuperä on enimmältään löydettävissä esiromantiikasta. Mielenkiintoiseksi seikaksi osoittautuu se, että tämä sentimentaalinen runomuoti voimistui rahvaan parissa samaan aikaan, jolloin taidekirjallisuus saapui realismiin. Jotakin siitä Kivi oli jalostanut taiderunoudeksi, — hänen nimensä on yllättävästi unohtunut tekijältä asianomaisessa yhteydessä (s. 170). Tässä luvussa pohditaan edelleen oppineiden suhtautumista rahvaanrunouteen, niin ikään mm. Juteinin merkittävää järkivaltaista vaikutusta vanhempiin rahvaan runoniekkoihin. Tällä viimeksi mainitulla puolella suoritetaan myös aiheiden inventaariota. Kaiken kaikkiaan tri Laurilan hallitseva näkökulma, hänen harras mielenkiintonsa kansankulttuurin kirjallisiin il-

menemyksiin, selviää vakuuttavalla tavalla tästä viimeisestä luvusta.

Väliin sijoittuvissa 6. ja 7. luvussa »Runolaulun rappio ja runoniekat kansanlaulun taustaa vasten» sekä »Kirkkokuntien vaikutus; luku- ja kirjoitustaito» kuvataan ilmiöitä, joiden sisällyksenä on tekijättömän runon vaihtuminen tekijälliseksi ja esikirjallisen vaiheen vaihtuminen kirjalliseksi, sovittaakseni tähän eräitä tekijän termejä, jotka mielestäni ovat onnistuneita. Nämäkin luvut ovat asiarikkaita, ja varsinkin jälkimmäisessä, kirkkokuntien vaikutusta koskevassa on päästy selkeihin, jyrkkyydessäänkin vakuuttavilta näyttäviin johtopäätöksiin. Tekijän hallitsevasti sosiaalinen näkemistapa on siinä paremmin paikallaan kuin edellisessä luvussa, johon sisältyy eräitä vähemmän onnistuneita rajankäyntejä ja tarpeettomia lisä.

Jäljellä ovat tutkimuksen ensimmäiset neljä lukua »Teoksen nimestä ja tutkimusmenetelmästä», »Runoniekat rahvaan älymystön osana ja heidän suhteensa kertojiin», »Runonlaulajat ja runoniekat» sekä »'Vanhat runot' ja 'nykyisemmät laulut'». Nämä luvut sisältävät tuntuvasti teoreettisempia pohdiskeluja kuin alumpana arvioimani. Teoksen rakenteessa on mielestäni se oudoksuttava piirre, että nämä pohdiskelut saavat taakseen täyden todistusaineiston vasta tutkimuksen loppupuolen luvuista. Lukijan on hankalaa päästä alkuun. Termi »runoniekka» voi olla makuasia, jos kohta sitä olisi voinut paremminkin perustella tekijän kannalta. Termiä »rahvas» on käytetty täsmennyksessä merkityksessä, mutta sitä on hieman hyödyttömästi koetettu sovittaa muinaisrunouteen. Väliin tekijä näköään sekoittaa toisiinsa sosiaaliset ja esteettiset arvonmitat, kuten kiittäessään kertojien »objek-

tiivisuutta». Teoreettinen peruskysymys runon tai proosan varhaismuudesta on lyhyesti ja epäselvästi pantu näihin yhteyksiin. Tekijä käyttää vanhentunutta sanaa »kaunisteita» kielikuvien asemasta (s. 56). Hän puhuu perintärunouden yhteydessä »lainatuista tunteista» (s. 177). Hän vertailee epätydyttävästi, kajoessaan mm. luonnontunteeseen ja huumoriin, tekijällisen rahvaanrunon asiallisesti orientoitunutta, yksityiseen ja erilliseen kiintyvää ilmaisua runolaulun tyypillisessä pysyttelevään ilmaisuun.

Lyhyesti sanoen: nämä periaatteelliset mietiskelyt antavat siellä täällä aihetta lähinnä taidepsykologisiin muistutuksiin. Ne jäävät myös osalta irrallisiksi, jopa käy niin, että loppupuolen aineisto panee lukijan väliin tarkistamaan tekijän varhempia distinktioita.

Huomautukset eivät kuitenkaan paina vallan paljon pääansioon katsoen. Aito tutkija on tässä syventänyt käsitystämme suomalaisesta rahvaanrunoudesta. Teoksen tyylissäkin on kauttaaltaan tuntuissa persoonallisen ajatustyön ponnistus, toisinaan hie-

man työläänä ja raskaana, enimmäkseen kuitenkin elävöittävä. Vihtori Laurilaa ei voida moittia pohtivan tutkijainnon, vaikka kylläkin joskus taitavan rajoittumisen puutteesta. Tarkoitin aspektien moninaisuutta, joka väliin panee hänet törmäämään toisten tieteiden, kuten kansanrunouden tutkimuksen ja musiikkitieteen, erikoistuneihin menetelmiin. Hänen hallitseva näkökulmansa ja varsinainen metodinsa käy vakuuttavasti ilmi vasta loppuluvuissa, hänen päästesään kuvaamaan omasepitteisen runouden sivistysmerkitystä sääty-yhteiskunnan rahvaan keskuudessa. Näitä kansanrunoilijoitamme, 'rahvaan runoniekkoja', on nyt tarkasteltu väitöskirjassa avarammasta näkökulmasta kuin romantiikan tai realismin kirjallisista haavelmista tai ennakkoluuloista käsin: heidän omista historiallisista edellytyksistään lähtien. On hartaasti toivottavaa, että Vihtori Laurila saattaisi lähitulevaisuudessa päätökseen tutkimuksensa, joka täyttää kotimaisen kirjallisuuden erikoistutkimusten sarjassa tähän asti tyhjäksi jääneen paikan.

LAURI VILJANEN